

Xây dựng mô hình đánh giá tác động của chuyển dịch cơ cấu lao động VÀ CÁC NHÂN TỐ ĐẾN BIẾN ĐỘNG TỔNG SẢN PHẨM QUỐC NỘI CỦA VIỆT NAM

*ThS. Trần Thị Thanh Hương**

Cơ cấu kinh tế và chuyển dịch cơ cấu kinh tế là một trong những nội dung quan trọng trong lý thuyết kinh tế. Đến nay, Việt Nam đã có một cơ cấu kinh tế tương đối hợp lý và đang chuyển dịch theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa, giá trị tăng thêm của công nghiệp, tiểu thủ công nghiệp và thương mại, dịch vụ chiếm tỷ trọng ngày càng lớn trong tổng sản phẩm trong nước (GDP); công nghiệp tăng từ 38,13% năm 2001 lên 40,24% năm 2009; dịch vụ từ 38,63% lên 38,85%; nông nghiệp, lâm nghiệp thủy sản giảm từ 23,24% xuống 20,91%. Những thành tựu mà Việt Nam đạt được trong những năm đầu và cả chặng đường 20 năm đổi mới chịu tác động bởi các nhân tố đầu vào của sản xuất như vốn, lao động, công nghệ,...; các nhân tố đầu ra như dung lượng thị trường, thói quen tiêu dùng, thể chế chính sách,... Trong các nhân tố đầu vào tác động trực tiếp đến tăng trưởng cũng như chuyển dịch cơ cấu kinh tế thì lao động là một trong những nhân tố đóng vai trò quan trọng. Vốn có thể đi vay, công nghệ có thể đi mua, còn lao động là chủ thể sử dụng cả hai yếu tố trên. Lao động không chỉ là yếu tố nội lực mà còn là yếu tố chủ thể trong các yếu tố điều kiện sản xuất. Do đó, sự thay đổi về lao động có tác động trực tiếp đến sự thay đổi về kết quả tăng trưởng kinh tế. Đã có nhiều phân tích đánh giá tác động của chuyển dịch cơ cấu lao động đến GDP, tuy nhiên phần nhiều dừng lại ở các phân tích định tính. Để lượng hóa tác động của chuyển dịch cơ cấu lao động đến sự biến động của GDP, cần xây dựng mô hình đánh giá tác động của

chuyển dịch cơ cấu lao động và các nhân tố đến biến động GDP.

Quan hệ giữa tổng sản phẩm trong nước với năng suất lao động chung toàn nền kinh tế quốc dân cũng như từng nhóm ngành được biểu hiện qua phương trình sau:

$$\frac{GDP}{(\Sigma A)} = \bar{W} \times \Sigma T \quad (1)$$

Trong đó: $\bar{W} = \Sigma A / \Sigma T$

$\bar{W}$: Năng suất lao động bình quân toàn nền kinh tế
 ΣT : Tổng số lao động làm việc trong nền kinh tế

Từ phương trình (1) ta xây dựng được hệ thống chỉ số như sau:

a. Số tương đối

$$\frac{\Sigma A_1}{\Sigma A_0} = \frac{\frac{\Sigma W_1 T_1}{\Sigma T_1}}{\frac{\Sigma W_0 T_1}{\Sigma T_0}} \times \frac{\Sigma T_1}{\Sigma T_0} = \frac{\bar{W}_1}{\bar{W}_{01}} \times \frac{\bar{W}_{01}}{\bar{W}_0} \times \frac{\Sigma T_1}{\Sigma T_0}$$

$$\text{Hoặc: } I_A = I_w \times I_{k/c} \times I_{\Sigma T} \quad (2)$$

Trong đó:

A_1 : GDP kỳ báo cáo

A_0 : GDP kỳ gốc

W_1 : Năng suất lao động của các nhóm ngành kỳ báo cáo

W_0 : Năng suất lao động của các nhóm ngành kỳ gốc

$\bar{W}_1$: Năng suất lao động bình quân toàn nền kinh tế kỳ báo cáo

$\bar{W}_{01}$: Năng suất lao động bình quân toàn nền kinh tế kỳ gốc tính theo kết cấu lao động kỳ báo cáo

* Giảng viên Khoa Kế toán Kiểm toán - Học viện Ngân hàng

$\bar{w}_{01}$: Năng suất lao động bình quân toàn nền kinh tế kỳ gốc
 T_1 : Số lao động của các nhóm ngành kỳ báo cáo
 T_0 : Số lao động của các nhóm ngành kỳ gốc
 I_A : Chỉ số phản ánh biến động chi tiêu GDP
 I_w : Chỉ số phản ánh biến động chi tiêu năng suất lao động (chỉ số cấu thành cố định).
 $I_{k/c}$: Chỉ số phản ánh biến động cơ cấu lao động (chỉ số ảnh hưởng kết cấu)
 I : Chỉ số phản ánh biến động thuần túy số lượng lao động

b. Số tuyệt đối:

$$A_1 - A_0 = (\bar{w}_1 - \bar{w}_0) \sum T_1 + w_0 (\sum T_1 - \sum T_0)$$
$$= (\bar{w}_1 - \bar{w}_{01}) \sum T_1 + (\bar{w}_{01} - \bar{w}_0) \sum T_1 + \bar{w}_0 (\sum T_1 - \sum T_0)$$

Hoặc

$$\Delta_A = \Delta_{A(w)} + \Delta_{A(k/c)} + \Delta_{A(\Sigma T)}$$

Trong đó: Δ_A : GDP tăng lên nói chung
 $\Delta_{A(w)}$: GDP tăng lên do tăng năng suất lao động của các ngành kinh tế
 $\Delta_{A(k/c)}$: GDP tăng lên do thay đổi kết cấu lao động giữa các ngành
 $\Delta_{A(\Sigma T)}$: GDP tăng lên do tăng thêm về số lượng lao động.

c. Tốc độ tăng của GDP

Tốc độ tăng GDP nói chung $i_A = \frac{\Delta_A}{A_0} \times 100$

Tốc độ tăng GDP do:

- Tăng năng suất lao động của các ngành đóng góp:

$$i_{A(w)} = \frac{\Delta_{A(w)}}{A_0} \times 100$$

- Thay đổi cơ cấu lao động đóng góp:

$$i_{A(k/c)} = \frac{\Delta_{A(k/c)}}{A_0} \times 100$$

- Do tăng số lượng lao động đóng góp

$$i_{A(\Sigma T)} = \frac{\Delta_{A(\Sigma T)}}{A_0} \times 100$$

Như vậy: $i_A = i_{A(w)} + i_{A(k/c)} + i_{A(\Sigma T)}$ (3)

d. Tỷ lệ phần tăng lên của GDP do

- Tăng năng suất lao động đóng góp:

$$d_{(w)} = \frac{\Delta_{A(w)}}{\Delta_A} \times 100$$

- Thay đổi cơ cấu lao động (chuyển dịch cơ cấu)

$$d_{(k/c)} = \frac{\Delta_{A(k/c)}}{\Delta_A} \times 100$$

- Tăng lên về tổng số lao động đóng góp

$$d_{(\Sigma T)} = \frac{\Delta_{A(\Sigma T)}}{\Delta_A} \times 100$$

Như vậy: $d_w + d_{k/c} + d_{\Sigma T} = 100\%$ (4)

Đánh giá tác động của chuyển dịch cơ cấu lao động và các nhân tố năng suất lao động, số lượng lao động đến biến động GDP của Việt Nam năm 2009 so với năm 2001.

Trước tiên tính năng suất lao động năm 2001, 2009 và năng suất lao động năm 2001 theo kết cấu lao động năm 2009. Căn cứ vào số liệu có sẵn do Tổng cục Thống kê công bố (Cột 1, 2, 3 và 4) chúng ta tính được năng suất lao động năm 2001 và 2009 (cột 5, 6) như trình bày ở Bảng 1 dưới đây.

Bảng 1: GDP, lao động làm việc và năng suất lao động của các nhóm ngành và toàn nền kinh tế năm 2001 và 2009

	GDP (tỷ đồng)		Lao động (nghìn người)		Năng suất lao động (1000 đồng/người)	
	2001(A ₀)	2009(A ₁)	2001(T ₀)	2009(T ₁)	2001(w ₀)	2009(w ₁)
	1	2	3	4	5 = 1:3	6 = 2:4
1. Nông, lâm nghiệp, thủy sản	65618	88168	24468,4	24788,50	2,6817	3,5568
2. Công nghiệp và xây dựng	106986	214799	5551,9	10284,00	19,2702	20,8867
3. Dịch vụ	119931	213601	8542,4	12671,1	14,0395	16,8573
Toàn nền kinh tế	292535	516568	38562,7	47743,6	7,5860	10,8196

Nguồn: Tổng cục Thống kê (cột 1, 2, 3, 4); tính toán của tác giả (cột 5, 6)

Ghi chú: Số liệu lao động đã được điều chỉnh lại theo kết quả Tổng Điều tra Dân số Nhà ở 1/4/2009

Tương tự chúng ta sẽ tính toán được các số liệu của mô hình đã được xây dựng ở trên. Áp dụng mô hình ta tính được tác động của năng suất lao động của các ngành kinh tế, chuyển dịch kết cấu lao động và tổng số lao động đến GDP được trình bày ở Bảng 2.

Bảng 2: Lượng tăng, tốc độ tăng và tỷ phần đóng góp trong % tăng lên GDP

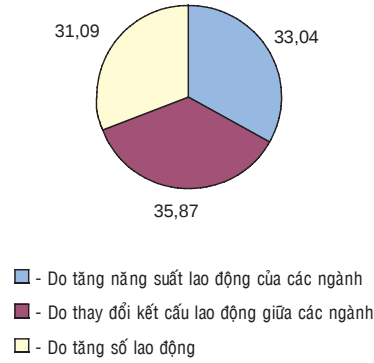
	Lượng tăng GDP (tỷ đồng)	Tốc độ tăng GDP (%)	Tỷ phần đóng góp trong % tăng GDP
Tăng GDP năm 2009 so 2001			
Trong đó:	224033,00	76,59	100,00
- Do tăng năng suất lao động của các ngành	74031,23	25,31	33,04
- Do thay đổi kết cấu lao động giữa các ngành	80352,48	27,47	35,87
- Do tăng số lao động	69646,31	23,81	31,09

Bảng 1 cho thấy, cơ cấu lao động theo ngành kinh tế đã có sự chuyển dịch theo hướng tích cực. Nếu như, năm 2001 tỷ trọng lao động trong nhóm ngành nông, lâm nghiệp, thủy sản chiếm 63,45%, nhóm ngành công nghiệp chiếm 14,4%, nhóm ngành dịch vụ chiếm 22,15% thì đến năm 2009 con số này đã có sự thay đổi đáng kể, tương ứng lần lượt là 51,92%; 21,54% và 26,54%. Trong tổng số lao động tăng thêm từ năm 2001 đến năm 2009 (9180,9 nghìn người). Nhóm ngành nông nghiệp thu hút thêm 320,1 nghìn người, chiếm 3,49% trong tổng số tăng. Nhóm ngành công nghiệp và xây dựng đã thu hút thêm 4732,1 nghìn người, chiếm 51,54% tổng số tăng. Nhóm ngành dịch vụ đã thu hút thêm 4128,7 nghìn người, chiếm 44,97% tổng số tăng. Nhóm ngành công nghiệp và xây dựng đã thu hút được nhiều nhất, tiếp đến là nhóm ngành dịch vụ. Cuối cùng là nhóm ngành nông, lâm nghiệp, thủy sản.

Sự thay đổi theo hướng tích cực về cơ cấu lao động đã có tác động đến sự chuyển dịch về cơ cấu ngành kinh tế của Việt Nam. Theo số liệu Bảng 2, GDP của Việt Nam năm 2009 so với năm 2001 tăng 76,59% tương ứng với lượng tuyệt đối là 224.033 tỷ đồng. Trong đó nguyên nhân chủ yếu là do sự thay đổi kết cấu lao động giữa các ngành. Kết cấu lao động (chuyển dịch cơ cấu lao động) giữa các ngành có sự thay đổi làm GDP tăng mạnh nhất, 27,47%, tương ứng với lượng tuyệt đối là 80352,48 tỷ đồng (chiếm 35,87% trong % tăng lên của GDP). Đây là một dấu hiệu đáng mừng đối với một nền kinh tế đang trong đà tăng trưởng. Đứng thứ hai là do tăng năng suất lao động của các ngành, làm GDP tăng

25,31%, tương ứng với lượng tuyệt đối là 74031,23 tỷ đồng (chiếm 33,04% trong % tăng lên của GDP). Thấp nhất là tăng số lao động làm GDP tăng 23,81% tương ứng 69646,31 tỷ đồng (chiếm 31,09% trong % tăng lên của GDP).

Đồ thị 1: Tỷ phần đóng góp của các nhóm ngành trong % tăng GDP

Số liệu trên cho thấy, chuyển dịch cơ cấu lao động giữa các ngành đã có tác động khá tích cực đến chuyển dịch cơ cấu kinh tế của Việt Nam. Do đó, để đạt

được mục tiêu phát kinh tế xã hội, đến năm 2020 xây dựng được cơ cấu kinh tế công nghiệp, nông nghiệp và dịch vụ hiện đại, hiệu quả. Tỷ trọng các ngành công nghiệp và dịch vụ chiếm 85% trong GDP; tỷ lệ lao động nông nghiệp chỉ chiếm khoảng 30% lao động xã hội. Việt Nam cần xây dựng các giải pháp thúc đẩy mạnh chuyển cơ cấu lao động vững chắc, hướng tới sự phát triển bền vững. Cụ thể: tiếp tục ưu tiên phát triển các ngành công nghiệp, dịch vụ hướng về xuất khẩu sử dụng nhiều lao động, đặc biệt là lao động nông thôn; Đầu tư thích đáng vào đào tạo, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực; Xã hội hóa công tác đào tạo nghề, gắn kết với các doanh nghiệp và cơ sở sử dụng lao động; tăng cường ứng dụng khoa học công nghệ hiện đại để nâng cao năng suất lao động, giải phóng sức lao động tạo động lực chuyển dịch cơ cấu lao động giữa các ngành và trong nội bộ ngành./.

Tài liệu tham khảo:

1. Tổng cục Thống kê, Niên giám thống kê năm 2001, 2009.
2. Đề tài nghiên cứu năm 2007 "Nghiên cứu thống kê chuyển dịch cơ cấu kinh tế ở Việt Nam" do CN. Trần Thị Thanh Hương làm chủ nhiệm.